

V R T E C

Časopis s podobami za slovensko mladino.

S prilogo „Angelček“.

Štev. 12.

V Ljubljani, dne 1. decembra 1907.

Leto XXXVII.

Gozd v božični noči.

Kaj je tebi,
znanec moj,
kaj vzdrhtevaš
mi nocoj?

Ko je k tebi
ptičic glas
naša srca
vabil v vas?

„Kaj vzdrhtevam
temni gozd —?
o, skoz me je
šla skrivnost!

Ti li ležko
je po dneh,
ko je v tebi
dônel smeh?

Kaj je tebi,
znanec moj,
da vzdrhtevaš
mi nocoj?

Spremljala jo
sveta noč
tja do črnih
vaških koč,

da v vsa srca
dahne mir,
jim pokaže
sreče vtr — — “

Zašumel je
temni gozd,
čul božično
je skrivnost — —

Rastko Staroselski.

Blago srce.

Povest. V spomin † ravnatelju Jožefu Hubadu. — Spisal Juraj Pangrac

(Konec.)

očeta Koprivarja hlevu:

»Danes so pa oče sitni, da nikoli tako; sama puščoba jih je,« je rekla dekla, ko je prišla mlest krave.

»E, to ni nič; vsak človek ima svoje muhe; vsakega včasih prime, da stresa jezo na tistega, ki mu prvi pride pred oči,« je menil hlapec.

»Grdo se drže in hodijo prihuljeno in rohne, odkar jim je prinesel sel tisto pismo.«

»Pojdi no! Mar li misliš, da more starega človeka kako pismo vznemiriti? Drugega ni, ti rečem, kakor to: oče so z levo nogo vstali danes, in takrat vsak človek stresa sitnost ves božji dan.«

»Ampak taki res še niso bili nikoli, kar služim pri tej hiši. Če se ne motim, je zaradi sina, zaradi Jurija, nekaj prišlo vmes, kar jih je tako raztogotilo. Zakaj pa zmeraj izprašujejo: »Kje je Jurij, kje je Jurij?« In ga kličejo in vpijejo: »Jure, he-hej, Jure, oglasi se!« A Jurij se ne oglasi. Že menda lazi in tava zopet po gozdu kakor vedno.«

Opojdne so pa spet vsi skupaj jedli.

Malo kislo se je držal študent Jurij; samo namakal je žlico v skledo. Menda je mislil, da mu mati skrivaj hrani kaj boljšega. Toda rekel ni ne bev ne mev; ali pa je slutil, da se nekaj kuha, nekaj neprijetnega, in da bo zdaj zdaj počilo.

Po jedi odmoli oče očenaš; družina se razide po delu. Juriju namigne oče, naj ostane v hiši. Oče odpre kambrico in veli sinu, naj stopi za njim. Potem zaklene dvakrat, vzame iz miznice pismo ter reče: »Sin, kaj si storil, kaj si storil!« . . .

Ni povedal oče: jerob je pisal; tirja za denar, za Jankov denar. A sin je vseeno vedel, da je pisal jerob, da hoče nazaj tovarišev denar, ki ga je on poneveril. »Kaj si storil!« je rekel oče resno in tako žalostno, da je sina pretreslo, da se mu je zasmilil v dno duše njegov dobri, osiveli oče. Oh, da bi mu mogel pogledati v oči in reči: »Oče, umirite se, nedolžen sem, ničesar nimam na vesti!« Kaj bi dal, da bi mogel tako reči in potolažiti očeta z resnično, odkritosrčno besedo! . . . Preje je vpila njegova obtežena duša: »Kaj si storil!« Zdaj pa tarna še oče tako, in pride čas, ko bodo drugi kazali s prstom nanj in vpili: »Kaj si storil!«

»Sin, kaj si storil, kaj si storil!« spet vzklikne oče z bridkostjo v srcu, z žalostjo na licih in gleda otožno, očitajoče v sina.

Sin čuti očetovo žalost, očetovo bridkost; on vé, kaj pomenijo očetovi vzkliki; in kakor da bi odmevali v njegovi duši, vedno iznova čuje te otožne glasove: »Zakaj, zakaj si storil to žalost, moj sin?« . . .

Velika žalost napolni tedaj sinovo srce, ko vidi, kake bridkosti je napravil s svojo lahkomišelnostjo očetu, predobremu svojemu očetu; hkrati pa ga zgrabi jeza do Janka, sovraštvo začuti do njega v srcu, da gre pravit jerobu, da mu naroča pisati očetu . . ., saj bi mu on, Jurij Koprivar, povrnil sedmero, dvajsetero, stotero, če bi bilo treba.

Oče ne izprašujejo: »Sin, ali je res, da si storil hudo;« prebrali so pismo in vedo, kaj je storil, oče le vzklikavajo: »Zakaj, zakaj, moj sin, si to storil; to žalost, to veliko žalost?«

Ali naj prizna?

Nekaj ga tišči k tlom, da bi pokleknil pred očeta, razodel svoj greh in prosil odpuščanja. Toda strah pred ljudmi, pred očetom, kaj bodo rekli; strah pred posledicami, pred kaznijo, in pa srd nad tovarišem, ki ga hoče uničiti, vse mu glasno kliče: Nikar! priznati je prepozno; pri Jankovih in varihovih že govoré o goljufiji, tatu . . . Zdaj velja samo tajiti, drugega nič! . . .

In zatajil je Jurij svoje hudo dejanje pred očetom, ki ga je hotel rešiti in mu pokriti sramoto, ter je lažnjivo govoril in pehal tovariša, kateremu je vzel denar, v sramoto . . .

A ker se ni upal pogledati očetu prav v oči in je od jeze in sramote le bolj obračal pogled v stran, na tla, ni mogel koj verjeti oče njegovim besedam in je rekel: »Sin, kaj si storil! Govori resnico, da vem storiti, kakor je prav záte in záme in za vso našo hišo.«

Sin pa se je tedaj vzravnal: »Oče,« je zaklical, »uničiti me hoče tovariš, in to je grdo.«

»Če si kriv, govori, plačam.«

»Jamo mi koplje Janko Savinšek, a bo sam padel vanjo.«

»Ali si nedolžen?«

Sin povesi oči in molči.

»Govôri, moj sin! Če si kriv, plačam; samo ne stori več kaj takega! Če si nedolžen, govôri, da razveseliš srce svojega očeta.«

In sin je govoril, da ga hoče uničiti tovariš, da ga dolži po krivici, da je on — nedolžen . . . Govoril je tako dobro, da je prepričal očeta, ki je itak rajše verjel dobro kot slabo o svojem sinu.

»Hvala Bogu, da je tako, da nisi ti kriv! Zdaj bom spet lahko dihal,« je vzkliknil oče. A silno nemaren se mu je zdel Jurijev tovariš, da gre tako grdo obreči njegovega sina! V pravični jezi reče: »Ampak potem je Janko Savinšek zlobnež prve vrste, da sam zapravi denar, potem pa svoj čin navali na rame svojega bližnjega ter vpije lažnjivo in krivično: »Daj denar nazaj; moj je, a ti si si ga prisvojil!« Rečem ti, sin: varuj se hudobnih tovarišev, da še tebe ne zapeljejo in ne potegnejo za seboj v brezno; zakaj njih delež je pogubljenje!« . . .

Drugi dan po tem je odgovoril v očetovem imenu jerobu sin. »Piši mu,« je rekel oče, »da gá tožim, ako ne prekliče svojega obrekovanja v osmih dneh.«

In sin je napisal tisto pismo, tisto zvito pismo, ki je tako razkačilo jeroba in naravnost razočaralo ubogo vdovo in njenega otroka! . . .

Koprivar je torej zatajil svoje hudobno dejanje pred očetom ter zavrnil krivdo na Janka: »njemu sem izročil nakaznico, krajcarja ni imel; on je vzdignil denar.« . . .

A zdaj je bil še bolj nemiren, še hujše ga je peklo v prsih. Njegova duša je kar ječala. Ah, naložil je na svoja ramena drugo, še večje breme: omadeževal svojo dušo še z večjim grehom, obremenil svojo vest z uteži, kakor je mlinsko kolo, svinčena gora, morje peska . . .

Oh, kam si prijadral nesrečni Koprivar? Prijatelja, najboljšega prijatelja si ogoljufal in izdal!

Kako dobrohotno, mirno je pisal jerob očetu: »Dajte nazaj! Ko bo enkrat poravnano, ne bo nihče vedel, da je Vaš sin to storil; zakaj, kakor resnično živimo, nočemo več vedeti, kar se je med Vašim sinom in mojim varovancem Jankom zgodilo, in molčati hočemo o tem kot grob.«

A ti, Koprivar, kaj si rekel pred očetom, ki je bral s tresočim glasom list? Zatrđil si opetovano pred svojim očetom in pogazil čast in dobro ime svojega prijatelja, rekoč: »Ne jaz, prijatelj leži v blatu! Zapravil je lahkomiselnost denar, pa se boji šibe jerobove, pa zvrča krivdo name; in potem še vije, hinavec, oči in jih obrača proti nebu, in kliče: Usmiljenje, Gospod, ne prištevaj mu tega v greh! . . . In ko te opomni oče, pravični mož: »Sin, glej, tvoja obleka je nečedna in oškropljena od pocestnega blata,« se zagrohotaš in rečeš: »Ha-ha! Krajcar sem mu dal, da je mogel dvigniti denar, a nehvaležnost je plačilo sveta! — prijatelj vrča krajcar s tem, da me dolži goljufije.« . . .

Pomni, Jurij Koprivar: »Kazen pride, čeprav s kruljevo nogo!« . . .

X. Pred sodnikom.

Jerob je res, kakor je bil zagrozil, izročil vso zadevo sodišču. V osmih dneh so imeli že dan. Sešli so se pri sodišču v mestu: jerob in Koprivar pa Janko in njegova mati. Koprivar je prikorakal v sodnico v zadnjem trenutku, ko se je obravnava imela že pričeti in je pisar že klical stranki v sodno dvorano k zaslišanju. Tako se je zgodilo, da ni mogel — dasi je želel — pred obravnavo govoriti Janko s Koprivarjem.

Ko sta se zagledala tovariša, še ne pred dolgim dobra prijatelja, se je izvil Janku kar samodsebe iz srca vzdih: »Prijatelj, zakaj si mi storil hudo?«

Koprivar je menda začutil ta tožeči, a usmiljeni vzdih. Razburil se je še bolj, in kakor bi ga bile opikale rdečice, se je zvil in skrekval po dvorani ter prestopal zdaj z eno, zdaj z drugo nogo. Ko ga je videl Janko, vsega razburjenega, se mu je zasmilil v srce. A dobro se mu je zdelo, da je storil za tovariša še v zadnjih dneh, kar je mogel, dasi njegovo prizadevanje ni obrodilo sadu.

Tudi pred sodnikom je, kolikor je le mogel, prikrival krivdo tovariševo. Sicer je izvedeni in premeteni sodnik izvedel iz materinih in jerobovih besed, kar je moral vedeti, tako da mu je bila cela zadeva popolnoma jasna, vendar pa je napravilo Jankovo pričevanje nanj silno slab vtis. Bil je zares v dvomu, kdo je pravi krivec; zakaj za takega bedaka vendarle ni imel Janka, ki je pravzaprav pravi tožnik, da bi zagovarjal krivičnika! —

Zdaj je prišla vrsta na Koprivarja, da se zagovarja. On je to vedel. Zravna se ter nestrpno pričakuje trenutka, da mu pomigne sodnik, naj stopi bliže. A ker se to ni takoj zgodilo, stisne Koprivar ustni ter drzno pogledava po okoli stoječih. Njegov sokolski pogled je naznanjal, da se ne vda za nobeno ceno; da so ga sicer pripeljali v mesnico, a vratu mu ne bodo zavili: on pokaže roge, samo tri prste kvišku, in vse bo na tleh. »Kaj mi mar!« je siknil skozi zobe samzase; »vsak pometaj pred svojim pragom; vsak skrbi najprej zase, vsak gledaj najprej nase; tepec bi bil in vreden šibe, kdor bi se dal tem bedastim kalinom ujeti ter za večne čase zapreti in odreti, ha-ha-ha!« . . .

Tako si je rekal v srcu in oko mu je zažarelo v divjem ognju . . .

Še en pogled, ki je govoril: »Ha, prijatelj Janko, pri Termopilah smo, pripravi se, tu se spoprimejo dodobra in brez usmiljenja; vojna sreča je goljufiva; nikjer ni zapisano, da si ti pravi prerok in pade kocka záme slabo; utegneš trpeti po tej bitki svoj živ dan« . . . Potem pa je stisnil pest, stopil samozavestno, skoro trdo pred sodnika ter se zagovarjal neustrašeno, strastno, da se je glas odbijal od sten v dvorani. Ogenj, peklo je nosil v svojih prsih; zato je bil njegov glas globok, tožeč, po rešitvi vpijoč. Zagovarjal se je spretno, da bi ga boljše ne mogel kak izučen zagovornik. Vse se mu je čudilo. Saj pa je že tudi njegov samozavestni nastop varal vse.

»Torej ste izročili nakaznico Janku Savinšku?« ga vpraša ponovno sodnik.

»Kakor sem rekel,« se odreže Koprivar.

»Bi mogli priseči na te besede?«

»Stokrat, ne enkrat!«

Mati je prebledela, Janku je zaprlo sapo, jerob je pa zavpil ves razvnet, s strelom v očeh in z gnevom v srcu: »Gospod sodnik, vidim, da sem propadel, dovolite, da grem.«

Po teh besedah je zgrabil jerob za klobuk in hotel oditi, a se mu je zabranilo in je moral ostati do konca obravnave.

Sodnik nekaj piše. Nato pa pozove Janka in ga vpraša: »Savinšek, kaj pravite na to: ali vam je izročil Koprivar nakaznico ali ne?«

»Ne!« je odgovoril odločno Janko. In če ga je sodnik še tako vil, na to vprašanje je vedno odločno odgovoril: »Ne!«

Sodnik zares ni vedel, komu bi verjel. — —

Mati, ki je čutila, da se ne plete dobro za njenega sina, ki ji je bil vendar več kot ptujec, goljuf, kri njene krvi, se je ponudila, da doprinese dokaz resnice. In povedala je še enkrat vse od kraja do konca.

Sodniku se je zdelo verjetno, kakor je izpovedala iznova mati; a na njene besede ne more obsoditi Koprivarja; on je bil izkušen: katera mati pa ne govori dobro za svojega sina! Bil je v dvomu, na kateri strani je resnica. Pomagati si ni mogel drugače, kakor s prisego. »Boljše je izpustiti devetindevetdeset krivičnikov, kakor enega nedolžnega obsoditi,« si je mislil ter sklenil, da dá Koprivarju prisego.

»Gre se za to, ali ste dali Janku nakaznico ali ne,« je dejal sodnik ter vprašal: »Koprivar, prisežete na to, da ste mu jo izročili?«

»Gotovo!« je pritrdil brez bojazni, moško Koprivar.

Služabnik prinese goreči sveči in postavi Križanega mednje. Sodnik opozori na svetost prisege.

»Koprivar, nikar ne prisegaj; saj veš, kako je!« se izviije Janku iz prsi otožni glas, kakor nedolžnemu človeku, ko začuje smrtno obsodbo na vislice.

»Tiho, prosim!« opominja sodnik.

»Ves denar pustim!« izusti Janko s tresočim glasom.

»Beštija, saj ni tvoj, da bi tako govoril!« zarentači osorno jerob.

»Pa grem služiti; roke imam, delal bom . . .«

»Tiho!« opominja iznova sodnik.

Koprivar dvigne tri prste kvišku in priseže, da je izročil nakaznico Janku. In tožba je bila izgubljena, goljuf spoznan za nedolžnega — — —

»Nesrečnež!« vikne bolešno Janko, videč, da prisega Koprivar ter se zgrudi, kakor od krogelje zadet, onesveščen, po dvorani. Mati ga je prestregla, da ni butnil ob tla, pa ga je nato s služabnikovo pomočjo položila na stol in ga močila z vodo ter ga kmalu spravila k zavesti. »Hinavec, potája se!« je vpil jerob, potem pa podal Koprivarju roko in šel z njim iz sodne hiše . . .

XI. Dvojna rešitev.

Tisti dan se prigodi, da se je v gorenjem delu novomeškega Glavnega trga splašil mlad konj, prevrnil hlapca in voz, nato pa dirjal po sredi trga kakor zdivjana zver dol proti Krki. Vse se mu je umikalo in je bežalo. Nihče se ni upal prijeti ga in ustaviti. V grozi in strahu je vpilo vsevprek: »Rešite se, bežite!« . . .

Mati in Janko sta dospela iz ozkih ulic na klanec, ki je preje vezal spodnji del Glavnega trga s starim mostom čez Krko. Ko zapazita nesrečo v gorenjem delu Glavnega trga, naglo stopita v prvo vežo na varno. »Kje je Koprivar?« se vpraša Janko in se strese. »Mati, počakajte tukaj, kmalu se povrnem,« reče v strahu, poskoči, kakor bi ga pičil gad, ter izgine izpred oči plahe matere tako naglo, da ta niti besede ni mogla izpregovoriti, da bi ga zadržala na varnem . . .

Kakor strela je zdrčal Janko nad stopnjice nad mostom. Ni se motil! V resnici, kakor je bil zaslutil: po mostu se pelje v koleslju Koprivar, s smodko v ustih, precej vinjen. »Oh, oh!« zavzdihne tedaj Janko, steče v eni sapi dol po stopnjicah ter že oddaleč opozarja tovariša: »Nevarnost, nevarnost!«

Koprivar ni ustavil, da bi zavil v stran ali obrnil nazaj. Pogledal je prešerno Janku v obraz, puhnil dim predse ter dal odgovor: »Kaj, nevarnost? Záme je ni več; samo tri prste kvišku, in nevarnost izgine!«

Tak odgovor je dal Koprivar, pa počil po konju.

Janko je mahal z roko, naj ustavi, a ker se to ni zgodilo, je stekel za vozom in vpil na vsa usta: »Nesreča, Koprivar! Na Glavnem trgu divja splašen konj. Ustavi in vrni se! Vrni se, Koprivar!« . . .

»Vrni se!« počil Koprivarju na uho.

»Aha, vrni se, na pravo pot se vrni, kliče bedasti tovariš,« si misli Koprivar, ki ni vedel za nesrečo na trgu. Potegne za vojki, se okrene proti Janku ter izpregovori: »Jaz samo tako naredim« — vzdigne roko kakor k prisegi — »in vse pade, vse... In proti vsakemu, kdor se me loti, storim tako: proti ravnatelju, nadzorniku, ministru, ha-ha! . . . Samo tri prste kvišku, in vse pade! Ha, Koprivarju ni priti do živega!« . . .

In je zopet počil po konju.

Janko je prestrašeno zavpil, kolikor je mogel: »Vrni se, Koprivar! Konj dirja po trgu, te podere, podere . . .«

»Podere? Kdo? — Cepec: samo tri prste kvišku in vse pade, vse v prahu razmišlja: Koprivarja se ni lotiti . . .«

Tedaj se pa zasliši krik in vik ljudstva. Koj nato se prikaže na klancu splašeni konj.

Koprivar se vspne kvišku. A ko vidi, da drvi zdivjana žival kakor vihra z napol razbitim vozom naravnost proti njemu, se mu zježe lasje. Smrt, kriva prisega, pekel — mu stopijo tako živo in s tako grozo pred oči, da ga zapusti zavest in on omahne preko kozla . . . Tudi konj se prestraši. Kakor da bi slutil nezgodo, preskoči oje, strga spredaj vezi ter se obrne na drugo stran. Tako je bil prednji del koleslja, preko katerega je visel z glavo navzdol Koprivar, še bolj izpostavljen preteči nevarnosti. Brez dvoma je nesrečnež zgubljen, ako trčita voza skupaj. In zdajzdaj bosta udarila drug ob drugega, zdajzdaj se bo zgodila strahovita nesreča! . . .

»Po krivem je prisegel, on ne sme umreti!« je zavpil tedaj Janko s trepetajočim glasom ter se pognal in skočil koleslju na oje, da otme tovariša pogube. Komaj je izvršil junaški čin, ko butne prednji del razbitega voza ob koleselj, ob kozla ter stisne z vso silo — Janka samega . . .

Zdivjana žival je obstala, kakor bi bila začutila, kaj je učinila. Ljudje so vreli skupaj. Kateri so videli, kaj se je bilo zgodilo, so pravili drugim. In tako je šlo kmalu od ust do ust: »Ponesrečeni mladenič je za ceno svojega življenja rešil svojega bližnjega gotove smrti.« In tako se

je dogodilo, da je pogubil usmiljeni Samaritan, Janko, sebe, da je otel s tem Koprivarja, svojega neprijatelja — sovražnika, časne in večne pogube . . .

Težke roke so prijele zdivjanega konja, ki je bil zdajci čisto miren, menda vsled prevelike utrujenosti; ga izmotale, izpregle in odvedle v prave roke. K Janku pa je pristopil širokopleč mož, ga vzdignil na ramo in zavpil z velikim glasom: »Glejte, ljubezen do bližnjega!« In žene so zajokale, množica pa je zaôrila: »Slava rešitelju!«

In tisti, ki ga je zadel na rame, je nesel Janka v gostilno vrh klanca, množica pa ga je spremljala kakor v izprevodu. In mimoidoči, ki niso vedeli, kaj se je zgodilo, so čudno gledali in izpraševali: »Pa kaj pomeni ta izprevod?« In množica je kazala na ponesrečenega mladeniča in odgovarjala: »Ta je tisti, ki je otel življenje svojemu tovarišu; rešil je bližnjega, onesrečil sebe« . . . Tisti pa, ki je nosil Janka, je vedno iznova klical z ginjenim glasom mimoidočim: »Glejte, ljubezen do bližnjega!« . . .

Mati je v skrbi in žalosti iskala ta čas sina. Hrup in šum množice privabi še njo nazaj na klanec. Kar zagleda Janka, svojega edinca, ki mu kliče ljudstvo: »Slava!« Ali sanja? . . .

»Sin moj, iskala sem te v žalosti, a najdem te v veselji; kaj se je zgodilo?«

Tedaj pa spet zavpije tisti, ki je nesel Janka: »Glejte, ljubezen do bližnjega!« In mati se je spomnila, da je nesel nekda j njen sinek, njen edinec, kakor zdaj silni možakar njega, ponesrečeno jagnje z gore, in solze so ji zaigrale v očeh. Ko pa zve, kaj se je zgodilo, se prerije bliže. Zagleda jo Janko, se skloni k nji, ji poda roko in vsklikne s tresočim glasom: »Mati moja!« Mati pa prebledi, ko ga vidi vsega strtega, in ne more spraviti besedice z jezika . . .

V gostilni vrh klanca, kamor so nesli ponesrečenega Samaritana, je pil jerob. Ko je zvedel, kaj se je zgodilo, je rekel: »Kaj takega more storiti le svetnik.« Popustil je vino in pritekkel na prag, da na lastne oči vidi »ljubezen do bližnjega«. Pa kako se začudi, ko zagledajo njegove strmeče oči — Janka, ki mu kliče ljudstvo: »Slava, slava, rešitelju!« . . . A komaj ga mine prvo razočaranje, že začne vpiti in se kazati on, ki ga je pred dobro uro zatajil: »Ta je moj rejenček, jaz sem njegov varih, njegov jerob!« V srcu pa si misli: »V resnici, ta je velik v očeh Gospodovih! Ne more biti drugače, on je v resnici nedolžen in se je le žrtvoval za svojega tovariša« . . .

Odnesli so Janka v gostilno.

Ko je množica odšla, je odprl sobne duri — Koprivar, bled in prepaden, s sklonjeno glavo, ves potr in skesan. Smrtni strah se mu je še bral z obraza; pravkar se je bil zavedel . . .

Privedli so ga že preje v gostilno vrh klanca ter ga močili na dvoru, da bi ga prebrihtali. Ko se je zavedel, so mu povedali, kdo ga je otel in za kakšno ceno. »Ali je to mogoče?« je vskliknil in — kdové — v kako

bridke misli se je potopil. Obraz si je zakril z rokami, in glava mu je klonila na prsi. Pa ni pomišljal dolgo, ampak je rekel: »Pa ko bi mi tudi tega ne bili razodeli, jaz bi bil vedel vseeno, da drug nobeden ne kot on, usmiljeni Samaritan — Janko . . . O blago srce!« . . .

Nastala je tihota, ko se je prikazal Koprivar med durmi. Jerob je pogledal v zid in zaškrtal z zobmi; mati pa v strahu, da bi se ne prikazal kdo in ji ne ugrabil sinka, se je pobožno prekrižala. Toda Janko se je prijazno nasmehljaj, ko je ugledal Koprivarja med durmi, ter mu mignil, naj pride bližje, pa rekel: »Nikar ne stoj pri durih, prijatelj moj; pridi le semkaj in sedi na mojo stran« . . .

Koprivar, ki se ni upal bližje in je obstal pri vratih kakor berač, s sklonjeno glavo in prosečimi pogledi, se je zdajci približal Janku. In ko mu je pogledal v oči, v tiste mile, nedolžne oči, iz katerih je sevala sama dobrotu in usmiljenje, v tisti smehljajoči obraz, vsem prizanašajoči, vse odpuščajoči, ni mogel več obvladati mehkih čustev, ki so ga prevzela in iskala izhoda iz njegove duše; in tista trda, oledenela skorja njegovega srca je počila in ta divji kragulj, doslej neizprosni Koprivar, zaihti kot dete . . . Ko se zjoče, poklekne pred svojega rešitelja, razprostre roke ter zavpije s tresočim glasom, po rešitvi vpijočim: »Janko, ali mi moreš odpustiti?« . . .

»Vstani, prijatelj moj, in sedi tu sem. Vse je odpuščeno,« je zaklical Janko, se sklonil, da mu poda roko v znamenje sprave ter ga dvigne in posadi na sedež poleg sebe; a so morali njega samega poprijeti in podpreti, da ni omahnil od slabosti . . .

Ko je videl, da mu odpušča Janko, je Koprivar iznova zaihtel in se ni mogel utolažiti. Ko pa je mogel zopet govoriti, je izpovedal: »Čujte me, Janko, mati in jerob: jaz sem podpisal nakaznico, dvignil sem denar na pošti in ga zapravil . . . Po krivem sem prisegel . . . Moji grehi so rdeči kot škrlat in vpijejo do neba po maščevanju . . . Pokličite sodnika, vse povem, vsako kazen sprejemem!« . . .

Morali so dolgo prigovarjati Koprivarju, da se ni sam izdal sodišču. Še le ko je spoznal, da bi s svojo namero povzročil nove bridkosti Janku, da bi mu odprl v srcu nove rane, se je vdal; a videlo se je, da le nerad; zakaj kakor je preje trdovratno vstrajal v svoji hudobiji, je hotel sedaj stanovitno delati pokoro. In ko se je vdal, da ni šel k sodišču, mu je iznova velel Janko: »Prijatelj moj, zdaj pa sedi na mojo desno stran!« Pa Koprivar se je branil, rekoč: »Nisem vreden, da bi se dotaknil tvojih črevljev, kaj še, da bi sedel poleg tebe.« In ni sedel na njegovo stran. Janko pa se je tedaj vzravnal, razprostrl svoje roke in objel tovariša. In ko ga je objel, je začel od veselja jokati . . .

»Zdaj je zopet srečen,« je rekla mati jerobu.

»Zdaj je zopet srečen,« je ponovil jerob in strmel . . .

Konec.

V prvi razburjenosti ni čutil Janko, kako zelo se je poškodoval. A že isti večer, ko ga je pripeljal jerob domov, zlasti pa še drugi in tretji dan, je začutil v drobu in po celem životu strašne bolečine. Zdravnik, ki so ga poklicali, je izjavil, da ni — po človeški sodbi — nobene pomoči . . .

Znanci in prijatelji so Janka obiskovali. Ko so ga videli vsega strtega, so se čudili, da je toliko storil za svojega bližnjega. Eden teh pa, ki mu ni šlo v glavo, da bi bil Janko v resnici iz proste volje storil junaški čin ljubezni do bližnjega, je zmajeval z glavo ter omenil natihoma prijatelju, ki je stal pri durih: »Hm, ampak ne bil bi se podal Janko v to nevarnost, ko bi bil vedel, kaj ga čaka.« Ta pa, ki ga je nagovoril, se je vzravnal in vprašal: »Janko, povej nam, ali si izvršil to delo ljubezni premišljeno ali ne?« In Janko se je odkašljaj, potem pa dal odgovor: »Takrat nisem utegnil razmišljati; a če sem storil nepremišljeno, pa zdaj rečem, da sem pripravljen isto ponoviti, samo da je rešen tovariš moj« . . .

Ko smo zvedeli o junaku ljubezni do bližnjega, njegovi tovariši in sošolci, smo bili ginjeni do solz. V svoji navdušenosti smo med drugim sklenili, da ga hočemo, dokler ne ozdravi, obiskavati: danes ta, jutri oni in tako naprej. Da pride usodni udarec že tako kmalu, pač nismo slutili.

Tretji dan sem bil določen jaz, da obiščem tovariša. Šel sem takoj na pot v Zavôje. Ampak moje srce je bilo cel čas nemirno; in tudi takrat, ko sem dospel pod tovarišev krov, se nisem mogel umiriti.

Janku je tedaj nekoliko odleglo. Ko me zagleda, se mi je nasmehnil, mi podal roko in vskliknil: »Ah, ti Juraj . . . pa tako oddaleč!« . . .

Stisnil sem prijatelju roko, ga prisrčno pozdravil ter izrekel željo, da bi kmalu, kmalu okreval. Menila sva se potem o najinih pesmicah; pesnikovala sva namreč v peti šoli oba, in nekateri najinih proizvodov so zagledali beli dan v uglednem leposlovnem listu.

»Imaš pri sebi spominsko knjigo?« vpraša me naenkrat in se zagleda v strop.

Podam mu odprto knjigo in svinčnik. On zapiše s tresočo roko vanjo že znane vrstice:

»Kadar bodem mirno spaval,
spaval, kakor mrtvi spé,
knjigo to boš prelistaval
in spominjal se na mé;
in rekel boš: enkrat je bil,
pa črni grob ga je zakril.« — — —

»Janko, pa kaj si zapisal?« sem vzkliknil, ko sem vzel knjigo v roke in prečital stihe. On pa se je nasmehnil in dejal: »Zapisano je, pojdemo!« . . .

Še bolj nemirno mi je utripalo srce, in solze so mi zaigrale v očéh; a misli so mi bile tako v neredu, da v hipu nisem vedel, kaj naj bi odgovoril. Pa Janko zopet reče: »Pojdemo! A jaz se ne bojim smrti: verujem

v odpuščanje grehov, vstajenje mesa in v večno življenje.« Obraz mu je tedaj zažarel, kakor da gleda v odprto nebo . . .

»Amen!« sem zaihtel. Potem pa sem obrisal solze, si delal silo, pa govoril: «Nič ni zapisano, pri Bogu je vse mogoče . . .»

Janko se je zopet nasmehljaj ter izustil: »Da, pri Bogu je vse mogoče; a jaz sem že izbran« . . .

* * *

Čez nekaj dni smo ga kropili in spravili k zadnjemu počitku. Kaj smo takrat čutili njegovi tovariši, osobito pa še mati in Metka, ne morem povedati. Ko bi tudi izkušal napisati, bi bil to le nekak nerazločen, komaj slišen glas iz daljave; le nekak zadušen odmev tega, kar je tedaj napolnjevalo naša srca z brezprimerno bridkostjo in z morjem žalosti. Samo s tem smo se tolažili, da je bila tako volja božja . . .

Na grob so postavili železen križ s tem-le preprostim, a značilnim *napisom*:

Tukaj počiva
Janko Savinšek.
— — — — —
Drugim dobro storil,
sam nesrečen bil.
Naj v miru počiva. Amen.

* * *

Mati ni prebolela sinove smrti; preveč ji je bil v srce prirastel njen ljubličenec, njen Janko. Kar naenkrat ga ji je bila iztrgala nagla smrt iz srca. In ko ga je iztrgala, se je le preveč ranilo materino srce in je nehala bítí. Poleg sina počiva . . . Sirota Metka je ostala sama na svetu. Ni se mogla utolažiti. Jerob jo je hotel vzeti za svojo, ali ona, dasi še tako mlada, ni imela več pravega veselja med svetom. Prosila je toliko časa jeroba, da ji je dovolil, da sme v samostan. Dobra glavica je tu izborno napredovala. Postala je učiteljica, potem pa se odločila za samostansko življenje. »Bog je poklical Janka k sebi, preden je mogel postati njegov služabnik — mašnik, kakor je bila že izmlada njegova srčna želja. Se bom pa jaz posvetila božji službi. Vem, Janko bo vesel, da je storila vsaj sestra, kar je bilo v njeni moči, česar njemu ni bilo usojeno.«

Tako si je mislila Metka. Danes je sestra Metoda, ljubljena mladine

* * *

Po Jankovi smrti se je zglašil Koprivar pri sodišču ter je ondi izpovedal svoj greh. Janko, ki bi bil edini mogel kaj izpričati, je bil mrtev. Tudi se je smilila sodniku Koprivarjeva mladost. Sploh pa je mislil, da je ta zbog nagle smrti svojega rešitelja tako zmešan, da se sam izdaja pravici. Ni ga torej hotel sprejeti, temveč ga je zavrnil od njegove namere.

Kakor starci, ki si žele smrti, da bi jih rešila, a vendar le ne pride, je tudi Koprivar tožil: »Niti pravica me ne mara, da bi mi naložila kaznen ter tako utolažila pekočo vest in me rešila neznosnih muk« . . .

Hodil je dalj časa k očetom frančiškanom. Polagoma so ga umirili. Pridno je poslej nadaljeval študije. Zgled je bil vsem v vsem. Kot edinec je podedoval bogato očetovo premoženje, ki je pa vse razdelil med uboge. Ko je dovršil šole, je stopil v stan, v katerem je največ lahko pomagati bednemu človeštvu!

* * *

Ko sem dokončaval te spomine, se je zgodilo, česar sem se najbolj bal: Časopisi so prinesli med brzojavkami pretužno vest: Ravnatelj Jožef Hubad je umrl. — — — — —

Utrnila se je torej mila moja zvezda . . . več ni med živimi mojega vzornika, zaprl je za vedno trudne svoje oči . . . O-o-o! . . .

Pretresla mi je ta vest mozeg in kosti. Moja duša je zaplakala in ni jenjala žalovati . . .

Žalostno so peli v mestu zvonovi. Ljudje so obstajali sredi trga in se izpraševali in si govorili:

»Umrl je.«

»Kdo?«

»Junak ljubezni.«

»Gospod ravnatelj Jožef Hubad?«

»Da; dal je življenje za svojega bližnjega.«

»Slava njegovemu spominu!«

»Slava!«

Cvetka.

Cvetica mala bila si
v domači zasajena vrt,
med vsemi najbolj zala ti
zemlje še krasila si prt.

Si pila smrtno čašo zla,
ko zgodnja prišla je jesen,
brez krasa v logu zdaj bila
ovita v plašček si leden.

Življenje naše tako je,
podobno cvetki v logu tam
človeku, ki do ciljev spè,
pusti pa pot svoj nekončan.

Fr. Ser. Bogdanov.

Božične sanje.

Zemljo božična odeva noč,
tisoč ji zvezd gori.
V gorki, zakurjeni sobici
detece sladko spi.

Dete nedolžno, veselje nebes,
sanje ima lepé:
Vrata odprejo se nastežaj,
angelci k njemu hité.

S cvetjem dišečim obsipajo ga,
pojejo pesem lepó;
pojejo spev, ki človeško nikdar
ni ga še čulo uho.

Detecu v prsih drhti srce,
z angelci iti želi
v sveti raj k Detecu božjemu,
ki mu nasproti hiti. — —

Sanje zbežijo, in temna noč
Detece zopet obda;
angelci pa naprej čuvajo
čisto svetišče srca . . .

Stepin.

Sveta noč . . .

I.

Sveti večer
prišel, kot sen
lahno, si k nam.
Sveti večer
v zvezdnatem plašču
si na preproge
biserne stopil.
Sveti večer.

Tam v Betlehemu,
tam se razlega
angelsko petje,
tam v Betlehemu.

Zarja tam vstaja,
zarja tam vzhaja,
ki nam prisveti
v temo pregréh.

Sveti večer
v Betlehem vodiš
moje ti misli,
tja, kjer je vstala
zarja svetá . . .

II.

Sveta noč, sveta noč . . .
Sanje mi vstajajo,
dušo napajajo
s sladko pijačo . . .
Sveta noč, sveta noč . . .

Sveta noč, sveta noč,
kak te je čakala,
zdaj te pričakala
duša je moja!
Sveta noč, blažena noč . . .

III.

Blažena noč,
kak si ti krasna,
kakor nevesta
v beli tkanini
biserov polni,
blažena noč!

Blažena noč,
kam se mudi ti,
da se poslavljaš
že tako hitro?
Kam se mudi ti,
blažena noč.

Blažena noč,
malo, vsaj malo
tu še ostani,
milosti polna,
blažena noč!

IV.

Ti si odplavala,
kakor meglica
lahna in bela . . .
Tja čez ravan
snežnosrebrno
ti si odplavala . . .

Ti si priplavala,
kakor priplavajo
sladke nam sanje . . .
Ti si poljubljala,
kakor poljubljajo
radostne sanje
dušo človeku . . .
Zdaj pa izginjaš,
kakor izginjajo
sanje veselja,
v jutrnji svit . . .

Bogumil Gorenjko.

Koristna zabava.

(X. Labirint.)

Labirinte so imenovali stari Grki nadzemeljska ali podzemeljska silno razširjena splotja z mnogimi hodniki, kjer se je neznanec lahko izgubil, ker ni znal najti izhoda. Ena izmed takih znamenitih stavb, ki nam o njej pripoveduje grški zgodovinar Herodot, je bil egiptovski labirint ob meriškem jezeru, velikansk tempelj posvečen egiptovskemu povodnemu bogu-maliku. Zidati so pričeli ta tempelj okrog leta 2300 pr. Kr. ter ga v naslednjih dobah dalje zidali. Njegove razvaline so našli pred 20 leti. — O drugem labirintu pripoveduje stara grška pravljica. Bil je na otoku Kreti, kjer je kraljeval napol zgodovinski, napol pravljčni kralj Minos. Bajka pripoveduje: V veliki zgradbi, v labirintu, je imel kralj Minos zaprtega Minotavra, ki je bil huda pošast, pol človek, pol vol. Hranili so ga s človeškimi žrtvami. Tudi Atenčani so morali na Kreto pošiljati kot vsakoletni davek sedem dečkov in

sedem deklic, ki so jih darovali Minotávru. Z nevoljo so prenašali Atenčani ta davek. Slednjič je grški junak Tezej po hudem boju premagal in končal to pošast. Da se ni v labirintu izgubil, mu je pomagala kraljeva hči Ariadna, ki mu je dala klopčič niti, da ga je grede v labirint odmotaval, in je tako po sledi niti našel pravi izhod. Tako bajka. Glede poslopja pa ima ta pravljica resnično podlago. Pri raziskavanju ostankov starogrške omike in umetnosti na otoku Kreti je Anglež Artur Evans (izg. évens) zasledil in pričel odkopavati v nekdanjem starem mestu Knosos neizmerno veliko skupino zidov starodavne kraljeve palače z mnogimi dvorišči, sobami, hodniki itd. To je takozvani krečanski labirint. Praviijo, da zavzema vse združeno zidanje ogromen prostor, morda 60.000 m².

Labirint pa se tudi imenuje geometrijski lik, v katerem črta v najrazličnejših zavitkih prepreza celo ploskev, preden se konča v sredini. Take podobe so napravljali stari narodi iz raznobarnih kamenčkov kot okraske tlaka v templjih, palačah in drugod. Že zgodaj so jih tudi sprejeli v krščanske cerkve, posebno v srednjem veku so bili priljubljeni. Več se jih je ohranilo na Francoškem v znamenitih stolnicah. V srednjem veku so dobili ti labirinti simboličen pomen (predočevali naj bi n. pr. pota človeškega življenja ali delovanje milosti božje.) Napravljali so jih navadno v glavni cerkveni ladji, včasih na križišču podolžne in

Sl. 8.

Sl. 9.

prečne ladje. Bili so četverkotni, osmerokotni ali okrogli liki. Pozneje so jim dali ime jeruzalemskih potov, ker so verniki v dobi po križarskih vojskah radi hodili po teh zvitih potih labirintov, molili in se spominjali poti Kristusovega trpljenja ter so to pobožnost imeli kot nekako nadomestilo potovanja v Jeruzalem. V labirintu stolnice v Chartres (izg. šartr) na Francoškem se je rabilo eno uro, da je kdo na kolehnih prehodil vsa pota do srede; pot je namreč dolga 210 m.

To vrsto labirintov nam predočujejo pridejane slike. Slika 8. predočuje labirint katedrale (stolnice) v St. Omer. Stranica čveterokotnika meri 18 m, dolžina poti je 800 korakov. Pot predstavlja bela črta. — Slika 9. kaže labirint v stolnici v Saint Quentin (izg. sên kantên). V sliki pomeni črna črta pot. Slika 10. predstavlja labirint v stolnici v Sens (izg. sên); bela črta zaznamuje zamotano pot. Premer meri 20 m.

Sl. 10.

Na podlagi teh likov si lahko vsakdo, če je nekoliko iznajdljiv, napravi in nariše drugačnih zanimivih oblik, na katerih se pota različno križajo, tako da se šele po dolgih ovinkih dospe na sredo.

Rešitev naloge v št. 11.:

Košek Prav so rešili: Bukovec
ratar Tilka, Pehani Dorica, Marinko
sraka Ljubica, Aleš Gorislava, Černe
Rajko Lenica, Žlindra Kloti, Malnerič
kreša Marta, Arko Mary, Zajec Olga,
torek Chochola Vilma, učenke III. razr.
testo mešč. šole de Notre Dame v Šmi-
Kokra helu pri Novem mestu; Ostrc
Troja Anica in Minka, Zemljak Anica,
Mešek Stanka, Balon Ivanka,

Rešker Milica, Majdič Irma, Vanda Jelica,
Radolič Tinči, Požeger Berta, Hönigman Ema,
Jaunik Pavla, Sušnik Pavlina, Matek Mici,
Koprivec Lina, Kobau Ivanka, Samobor Iva,
Vranič Julija, Rožman Anica. učenke priprav-
nice čč šolskih sester v Mariboru; Meglič Sa-
bina, učenka na Vranskem; Štelcar Josip, sluga
kn. škof. pisarne v Mariboru; Rott Mera v
Krašnji; Ogorelec Mirko, učenec pri Sv. Bar-
bari v Halozah; Josin Mara, učenka IV. raz-
reda na c. kr. vadnici v Ljubljani; Zajc Dra-
gica in Avguštinčič Pavlina, učenki čč. šolskih
sester v Mariboru; Muri Vidka in Vojka; Muri

Lambert, učenec III. razr. na Jezerskem; Kle-
menc Fani, Mejak Roža, Suštar Tončka, Ko-
kot Milka, Jug Milica, Cepuder Lojzka, go-
jenke Lichtenthurnovega zavoda v Ljubljani;
Kunst Vaclav, drugošolec slov.-nem. gimnazije
v Celju; Fon Emilija, učenka IV. razr., Olgica
in Ivo, učenec III. razr. v Celju; Kerme An-
gela, Dolenec Angela, Pučnik Mihaela, Kre-
gar Pavla, Bahovec Pavla, Homan Ana, Un-
schulld Mali, Elsner Frida, Pečlin Mimica, Ore-
šek Fanči, Demšar Finica, Mali Anica, Hafner
Kristina, Frik Ana, učenke mešč. šole; Hrovat
Lojzka, Potočnik Mici, Jelen Finca, Pirc Anica,
učenke notranje šole pri čč. uršulinkah v Škofji
Loki; Bač Matilda, Kopusar Mar., Luzevič
Mar., Pintar Pavla, Holobar Mar., Kavčič Minka,
Kropivšek Julka, Šribar Lucija, Rančigaj Jul-
jana, Grobelnik Terezija, Vozu Ana, Zago-
ričnik Pavla, Mlakar Ana, Zdolšek Angela,
Goleš Franica, Karnjevšek Gizela, Potočnik
Mici, Drev Ančka, Lager Suzana, Jurko Anica,
Bizjak Justika, Bovha Zorica, Koštomaj Ol-
gica, učenke VII. razreda pri čč. šolskih se-
strah v Celju; Prešiček Matilda, Maček Mar.,
Klakočer Mar., Bah Ema v Kozjem.

Vabilo na naročbo.

Ob zaključku letnika zahvaljujemo vse blage prijatelje in naročnike našega lista; pisatelje in naročnike pa prosimo tudi še nadaljnje naklonjenosti. Posebno dobro došli novi naročniki:

Cena „Vrtcu“ in „Angelčku“ je skupno 5 K 20 h. „Angelček“ se oddaja tudi posebej in stane na leto 1 K 20 h. (Na deset izvodov pod skupnim zavitkom se daje eden po vrhu.) — Naročnina in vsi spisi, namenjeni „Vrtcu“ in „Angelčku“, naj se pošiljajo, kakor doslej, z naslovom: **Anton Kržič**, c. kr. profesor v Ljubljani, ali: **Uredništvo „Vrtčevo“** (Sv. Petra cesta št. 78). V Ljubljani se lahko naroča tudi v „**Katoliški Bukvarni**“.

Priporočamo v nakup tudi poprejšnje letnike, ki se dobivajo pri **uredništvu**: 1. „**Vrtec**“ letnik 1895—1899 in 1902—1905, vezan po 3 K; letnik 1906 po 3 K 40 h in 1907 po 4 K. (Letnik 1900 se oddaja le še ob skupnem nakupu drugih letnikov.) — 2. „**Angelček**“ II.—XIII. tečaj vezan po 80 h, XIV. in XV. pa po 1 K. Ako kdo kupi več izvodov hkrati, se cena še primerno zniža; kdor kupi vseh **trinajst** „Vrtcev“ in **štirinajst** „Angelčkov“, jih dobi vezane za 42 K. — 3. „**Mladinski glas**“, uglasbil **P. Angelik Hribar** (ponatis iz „Angelčka“) I. zvezek (s slikami) dvo-
glasno po 24 h, II. zv. čveterglasno po 40 h. — 4. „**Nedolžnim srcem**“, pesmi s slikami (ponatis iz „Vrtca“ in „Angelčka“) po 1 K 20 h kart. in 1 K 45 h lično v platnu. — 5. „**Iz raznih stanov**“, speval **Taras Vaziljev**. Z dodatkom „**Urban iz Ribnice**“. (Ponatis iz „Vrtca“.) Cena 25 h.

Letna naročnina naj se blagovoli naprej plačevati in kmalu poravnati, kjer je še kaj zaostalega.

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsacega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 5 K 20 h, za pol leta 2 K 60 h — Uredništvo in upravništvo sv. Petra cesta št. 78, v Ljubljani.